

УДК 37.01/.09+78.07

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-6\(6\)-114-125](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-6(6)-114-125)

Дідок Сергій Володимирович заслужений діяч мистецтв України, доцент з/н, факультет музичного мистецтва, Київський національний університет культури і мистецтв, вул. Є. Коновальця, 36, м. Київ, тел.: (066) 315-96-78, <https://orcid.org/0000-0002-6684-8173>

Богоніс Петро Леонтійович кандидат педагогічних наук, професор, заслужений діяч мистецтв України, Київський національний університет культури і мистецтв, вул. Є. Коновальця, 36, м. Київ, тел.: (044)284-51-49, <https://orcid.org/0000-0002-5240-132X>

Пістунова Тетяна Василівна доцент, факультет музичного мистецтва, Київський національний університет культури і мистецтв, вул. Є. Коновальця, 36, м. Київ, тел.: (096) 391-28-91, <https://orcid.org/0000-0002-8418-9044>

ОСВІТНЯ КОМПОНЕНТА «ДИРИГУВАННЯ» В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ БАНДУРИСТІВ - ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Розглядається питання формування диригентської техніки студентів-бандуристів першого року навчання у закладі вищої мистецької освіти. Висвітлено мету і завдання освітньої компоненти «Диригування», окреслено традиційні підходи до навчання та визначено інноваційність методики «навчатися диригуванню на практиці» завдяки можливості керувати репетиціями та виступами базової студентської капели (ансамблю) бандуристів.

Проаналізовано наочно-практичні методи роботи зі студентом над диригентським жестом та його органікою, а також емоційно-образним сценічним втіленням музичного твору. Визначено, що на першому році опанування названої освітньої компоненти викладач в аудиторії найчастіше використовує пояснювально-ілюстративний метод, як найбільш дійовий і результативний на цьому етапі навчання. Обґрунтовано місце освітньої компоненти «Диригування» у формуванні основних фахових компетентностей майбутніх диригентів оркестру – ансамблю – капели бандуристів. На основі власного педагогічного досвіду та авторських методик, окреслено основні засади опанування

комплексу теоретичних понять та практичних навичок мистецтва диригування студентами – бандуристами мистецьких ЗВО першого року навчання.

Вивчення освітньої компоненти «Диригування» студентами – бандуристами першого року навчання бакалавратури має бути особисто зорієнтованим на формування фахових компетентностей та набуття мистецько-професійної майстерності, що відповідатиме рівню сучасного диригентського та бандурного виконавства та педагогіки, задля подальшої успішної професійної самореалізації в умовах високого рівня конкурентності на ринку праці.

Ключові слова: диригування, диригент, бандурист, студент, вища освіта.

Didok Serhii Volodymyrovych Honored Artist of Ukraine, Associate Professor, Department of Music, Kyiv National University of Culture and Arts, E. Konovaltsia St., 36, Kyiv, tel.: (066) 315-96-78, <https://orcid.org/0000-0002-6684-8173>

Bogonis Petro Leontiyovych PhD in Pedagogy, Professor, Honored Artist of Ukraine, Department of Music, Kyiv National University of Culture and Arts; St. E. Konovaltsia, 36, Kyiv, tel.: (044)284-51-49, <https://orcid.org/0000-0002-5240-132X>

Pistunova Tetiana Vasylivna Associate Professor, Assistant Professor, Department of Music, Kyiv National University of Culture and Arts; St. E. Konovaltsia, 36, Kyiv, tel.: (096)391-28-91, <https://orcid.org/0000-0002-8418-9044>

CONDUCTING IN THE SYSTEM OF TRAINING STUDENTS - BANDURA PLAYERS

Abstract. The article deals with the formation of conducting technique of bandura students of the first year of study in the institution of higher art education. The purpose and tasks of the course "Conducting" are highlighted, traditional approaches to teaching are outlined and the innovativeness of the methodology "learning to conduct in practice" is determined due to the opportunity to manage rehearsals and performances of the basic student bandura ensemble. The visual and practical methods of working with students on the conductor's gesture and its naturalness, as well as the emotional and expressive stage embodiment of a musical work are analyzed.

It is determined that in the first year of mastering the technique of conducting, the teacher in the classroom most often uses the explanatory and illustrative method as the most effective and efficient at this stage of training.

The place of the course "Conducting" in the formation of the basic professional competencies of future conductors of the orchestra - ensemble - bandura band. On the basis of the author's pedagogical experience and methods, the basic principles of mastering a set of theoretical concepts and practical skills of the art of conducting by first-year bandura students are outlined.

The study of the educational component "Conducting" by students - bandurists of the first year of bachelor's studies should be personally oriented to the formation of professional competences and the acquisition of artistic and professional mastery, which will correspond to the level of modern conducting and bandur performance and pedagogy, for further successful professional self-realization in conditions of a high level of competition at labor market.

Keywords: conducting, conductor, bandurist, student, higher education

Постановка проблеми. Формування і розвиток комплексу базових теоретичних знань, аналітичних здібностей та практичних навичок в опануванні технікою диригування у процесі музично-виконавської діяльності є однією із спеціальних (фахових) компетентностей, що є результатом опанування освітньої програми здобувачами вищої освіти – бандуристами у мистецькому закладі вищої освіти. Проблема «формування диригентської техніки студентів-бандуристів, котрі отримують додаткову кваліфікацію «Диригент капели бандуристів» на основі пізнання й використання здобутків диригентського мистецтва та суміжних галузей наук» [3, С. 113] сьогодні вирішується музикантами – педагогами як за допомогою традиційних підходів до організації освітнього процесу, так і з використанням різноманітних інноваційних методик, пов'язаних з роботою викладача і студента «над органікою диригентського жесту та емоційно-образним втіленням музичного твору» [там само], а також розвитком креативно-аналітичного, художньо-образного мислення студентів. Спрямованість на поглиблення, інтенсифікацію та осучаснення змістовної складової дисципліни відповідно до моніторингу вимог українського та європейського ринку праці, використання передової музично-педагогічної теорії і практики обумовлюють актуальність цієї розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Маємо констатувати, що за часів Незалежності України не було видано жодної комплексної праці вітчизняних музикантів - педагогів, яка би стала теоретично-практичним підґрунтям викладання дисципліни «Диригування» для студентів – бандуристів. Лише в останні роки з'являються деякі розробки щодо української диригентської педагогіки, створені на засадах студентоцентрованої практичної спрямованості навчання, його системності і послідовності. У цьому контексті слід назвати такі навчально-методичні видання останніх років, як: підручник з методики викладання хорового диригування Л. Костенко та Л. Шумської [5], навчальний посібник з теоретичних та практичних засад диригентської підготовки Я Кириленко [4], методичні рекомендації щодо роботи диригента над музичним твором Л. Пасічняк [8], методичні рекомендації щодо самостійної роботи студентів з ансамблевого виконавства Л. Шевченко [12] та роботи над інструментальним твором у спеціальному класі (бандура) М. Сточанської та Н. Чернецької [10].

Актуальні питання роботи диригента з хоровим колективом у своїх працях розглядає Н. Кречко [6], В. Онищук зосереджується на диригуванні як засобі формування професійних навичок студентів закладів вищої мистецької освіти [7]. К. Петров окреслює основні аспекти постановки диригентського апарату в процесі навчання [9]. Сучасні проблеми диригентського мистецтва аналізує І. Чупашко [11]. Питання формування диригентської техніки студентів-бандуристів, традиційні підходи його вирішення та інноваційні перспективи подальшої практичної розробки є у центрі уваги Н. Брояко, В. Дорофєєвої та Т. Пістунової [3].

Мета статті - на основі власного педагогічного досвіду та авторських методик, окреслити основні засади опанування комплексу теоретичних понять та практичних навичок мистецтва диригування студентами – бандуристами мистецьких ЗВО першого року навчання.

Виклад основного матеріалу. Місце і вагома роль освітньої компоненти «Диригування» у освітній програмі студентів – бандуристів у мистецьких ЗВО України обумовлені тими завданнями, що є окресленими у освітній програмі та конкретизуються науково-педагогічними працівниками – майстрами – диригентами під час першого навчального року студентів на бакалавратурі. Зокрема, викладач має ознайомити студентів із базовими поняттями техніки диригування; сформувавати у них комплекс навичок мануальної техніки диригента; пояснити студентам специфіку роботи диригента з ансамблем (оркестром) та капелою бандуристів; навчити аналізувати та

читати партитури музичних творів; розширити музичну ерудицію студентів завдяки залученню значного обсягу художнього матеріалу різних епох та національно-музичних культур.

В результаті опанування комплексом теоретичних знань та практичних навичок мистецтва диригування студенти повинні знати основні поняття техніки диригування; розуміти завдання та функції диригента ансамблю (оркестру) та капели бандуристів; опанувати особливості партитур музичних творів для ансамблів та оркестрів різних видів; орієнтуватися у стилевих особливостях музики різних епох.

Комплекс вмінь і навичок (тобто програмні результати навчання) з освітньої компоненти «Диригування» для бандуристів – здобувачів вищої освіти першого курсу сформулюємо через визначення «студент повинен вміти», а саме: володіти основними прийомами техніки диригування; відрізнити партитури для різних видів ансамблю, оркестру; аналізувати особливості драматургії, форми та стилістики музичного твору; читати нескладні партитури музичних творів.

Окрім окреслених вмінь і навичок освітня компонента «Диригування» формує у студентів – бандуристів такі компетентності, як: здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; здатність демонструвати достатньо високий рівень виконавської (диригентської) майстерності; здатність створювати та реалізовувати власні художні концепції у виконавській діяльності; здатність усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між теорією та практикою музичного мистецтва; здатність розуміти основні шляхи інтерпретації художнього образу; здатність застосовувати теоретичні знання та практичні уміння з техніки диригування та постановки голосу у роботі з капелою бандуристів та інші. Результатом формування перелічених компетентностей має стати вільне володіння студентами комплексом прийомів диригентської техніки, необхідними теоретичними знаннями для здійснення диригентської діяльності та сформоване вміння відбирати, створювати та інтерпретувати репертуар для капели бандуристів.

Освітня компонента «Диригування» є тісно пов'язаною із музично-практичними дисциплінами, передбаченими навчальними планами ЗВО мистецького спрямування, зокрема: «Методика, теорія і практика керівництва мистецьким колективом (капела бандуристів)», «Методика роботи з капелою бандуристів» тощо.

Щодо програми дисципліни «Диригування» для здобувачів вищої освіти першого року навчання на бакалавратурі, окреслимо її тематику

та основні складові. Але спочатку зауважимо, що саме на першому році вивчення названої освітньої компоненти викладач в аудиторії найчастіше буде використовувати пояснювально-ілюстративний метод, як найбільш дійовий і результативний на цьому етапі навчання (при умові, якщо диригентські знання надаються студентові у готовому вигляді – шляхом пояснень, показу і доказів). Але «даний метод не бажано часто використовувати на старших курсах, оскільки за такого навчання диригуванню відсутній творчий пошук, немає системного стимулювання творчого мислення, зворотний зв'язок між студентом і викладачем слабкий та безсистемний, формується головним чином репродуктивне (відтворююче) мислення» [5, С. 29].

Опанування студентами – бандуристами основ диригентської техніки пропонуємо розпочати з екскурсу в історію розвитку диригентської майстерності: дати визначення диригуванню як виду виконавського мистецтва, окреслити багаторівневість поняття диригування, ознайомити з історичними етапами розвитку мистецтва диригування; визначити функції диригента як керівника творчого колективу та постановника музичної програми, інтерпретатора, артиста. Під час опанування окресленої тематики здобувачі вищої освіти усвідомлюють специфіку мистецтва диригування, його історичний шлях, окреслюють основні функції диригента; аналізують особливості звучання одного музичного твору в інтерпретації різних диригентів та особливості техніки видатних диригентів сучасності та минулого, визначають концептуальні засади диригентських шкіл України та акцентують увагу на культуротворчому впливі діяльності видатних українських диригентів на процес розвитку національного хорового мистецтва.

Власне постановка диригентського апарату має розпочатися з визначення поняття «диригентський апарат», усіх його складових та їх правильного положення під час диригентської діяльності (зокрема положення корпусу, голови, ніг, рук, ліктів, передпліччя, кистей рук). Окрім визначення поняття «диригентський апарат», студенти також дають розтлумачення дефініціям: «диригентська схема», «диригентський жест».

Під час опрацювання вправ на досягнення відчуття свободи, відпрацювання пластичності рухів, графічної чіткості ліній, студенти опановують поняття вертикалі та горизонталі у процесі диригування. Слідкуючи за основними позиціями ніг, положенням корпусу, шиї, голови, плечей, рук, студенти виконують вправи для формування базових рухів диригента (елементів диригентських схем), вправи для

зняття напруження м'язів рук, плечей, шиї, голови. Так запам'ятовуються основні позиції постановки диригентського апарату, усвідомлюється важливість відчуття свободи, пластичності рухів, графічної чіткості ліній диригентських схем в формуванні та розвитку технічних навичок диригента.

Формування практичних навичок мануальної техніки триває увесь період навчання студентів – бандуристів на бакалавратурі. На першому курсі особлива увага приділяється опануванню функцій і призначення ауфтакту у процесі диригування, а саме: на практичних заняттях студенти опрацьовують складові елементи ауфтакту (замах, падіння, відображення), основні види ауфтакту (повний, неповний, початковий, міждольовий). Окрема увага приділяється відпрацюванню (як в аудиторії, так і під час самостійної роботи студента) початкового ауфтакту, як відображення темпу, динаміки, характеру музичного твору, практичних навичок показу основних видів ауфтакту. Такі практичні заняття спрямовані на усвідомлення студентами значення мануальної техніки як комплексу рухових прийомів, осмислення ролі ауфтакту як складової мануальної техніки, а також на практичне опанування показу різних видів ауфтактів та диригентського втілення засобів музичної артикуляції.

Наступним етапом роботи у класі диригентської майстерності є опрацювання різними штрихами простих схем диригування (4, 3, 2). Визначивши з викладачем основні (прості) диригентські схеми та надавши їм характеристику, студенти під час виконання вправ на розвиток мануальної техніки, практично опановують показ вступів та акцентів на різних повних та неповних долях такту в основних диригентських схемах. Результатом такої аудиторної роботи є запам'ятовування студентами основних диригентських схем, опанування техніки тактування на чотири, три і два, усвідомлення значення дій диригента у момент початку виконання твору, (жест «увага», «ауфтакт») і закінчення - «зняття» звуку у диригуванні.

Наступним кроком є опанування техніки показу фермат на різних долях такту. Студенти разом з викладачем дають визначення поняття фермати та її художньої функції, акцентують увагу на типах фермат (фермати в середині твору та наприкінці). Основна увага практичної роботи викладача із студентами в аудиторії концентрується на відпрацюванні прийомів зняття фермат різних типів (завершення фермати зі зняттям звуку та цезурою, без цезури, завершення фермати без зняття звуку). В процесі аудиторної роботи з викладачем студенти усвідомлюють поняття фермати, визначають її художню функцію,

запам'ятовують види і типи фермат, оволодівають технікою показу фермат різних видів і типів, навчаються показувати фермати різних типів на різних долях такту та виконують вправи для досягнення чіткості вертикальних та горизонтальних рухів.

Зауважимо, що «для продуктивної роботи студента в опануванні диригентською технікою необхідно занурювати студента у нові враження. Саме тому рекомендовано постійно застосовувати нові інструменти впливу, ставити нові задачі, що спонукатиме студента шукати нові форми для їхнього подолання. Наприклад, техніка виконання фермати: на кожному новому занятті практикувати фермату, постійно змінюючи художній контекст для вирішення технічного завдання» [3, С. 117]. Такий вид роботи формує у студента широкий спектр застосування художніх прийомів та готовність до пошуку вирішення творчих завдань у нових обставинах «сутнісно-емоційного контексту» [там само].

Окрім окресленого методичного прийому визначимо інноваційність методики «навчатися диригуванню на практиці» завдяки можливості студента керувати репетиціями та виступами базової студентської капели (ансамблю) бандуристів, що активно практикується у Київському національному університеті культури і мистецтв. Слушною є думка наших колег з КНУКіМ про те, що «у мистецьких закладах вищої освіти навчання диригуванню, традиційно, починається на перших курсах в аудиторії з викладачем. Наступний етап – практика роботи з мистецьким колективом (капелою бандуристів)», актуальність якого обумовлює проблема поліфункціональності виконавської моделі діяльності диригента, адже «специфіка спілкування з колективом вимагає від диригента багатьох компетентностей: уміння керувати колективом виконавців, налагодити психоемоційний та творчий контакт; уміння чути колектив; миттєво реагувати на всі неточності у виконанні; чітко, ясно і лаконічно висловлювати свої вимоги, побажання та рекомендації; вміти скласти план роботи з колективом та багато іншого. Усі ці якості формуються й у диригентському класі» [3, С. 115]. Така методика у поєднанні з наочно-практичними методами роботи викладача зі студентом над диригентським жестом та його органікою, а також емоційно-образним сценічним втіленням музичного твору є найбільш дійовою у класі диригування для студентів – бандуристів.

У процесі формування і вдосконалення диригентської майстерності студентів – бандуристів вагомої ролі набуває робота з партитурою. Студенти мають опанувати поняття партитури як

графічного зображення музичного твору для оркестру, хору, ансамблю; ознайомитися з історією та традицією запису партитур, особливостями запису інструментальних та вокально-хорових партитур, принципами розташування інструментів та вокальних партій в партитурі. Під час роботи над партитурою викладач має спонукати студента до надання самостійної характеристики тембрової палітри звучання вокального ансамблю, капели (ансамблю) бандуристів. Для цього студенти мають знати загальний та робочий діапазони вокальних партій, класифікацію вокальних та інструментальних партій, їх технічні і художні можливості.

Аналіз та читання партитури музичного твору – це навички, які є невіддільними від диригентської техніки. На практичних заняттях з диригування викладач опрацьовує із студентами форми роботи з партитурою та початковий алгоритм аналізу партитури за такими пунктами: композитор, епоха, склад оркестру, розмір, темп, динаміка, форма твору, мелодико-інтонаційні особливості, необхідні диригентські засоби тощо.

Робота над партитурою – невід’ємна складова вивчення музичного твору, адже саме через особливості партитури відбувається пізнання художнього змісту і стилю музичного твору. Аналіз партитури є також надзвичайно важливим підґрунтям для трактування художнього задуму композитора та аналітичного осмислення змін художніх та технічних прийомів диригування у процесі роботи над музичним твором. Опрацювання навичок роботи з партитурою в аудиторії має сформувати у студентів вміння аналізувати партитуру та визначати: склад оркестру (хору, ансамблю), жанрові особливості, будову твору, фактуру, тонально-гармонічний план, мелодико-інтонаційні особливості, динаміку, штрихи, літературний та художній зміст, відповідні до стилю твору диригентські засоби.

Студент повинен навчитися слухати й аналізувати музичні твори різної образності, тематики та стильових особливостей, адже «аналіз партитури здійснюється з метою виявлення особливостей композиції, музичної мови, виконавських засобів, результатом якого стає розшифровка – декодування фактурної інформації, зашифрованої композитором..., що повинно призвести до розуміння змісту твору, розкриттю його авторського задуму і формуванню виконавської концепції». [5, С. 76].

Головним у диригентській діяльності є наступний етап роботи над музичним твором, а саме – відтворення хорової (чи вокально-інструментальної) фактури (тобто трактування): «коли диригент вже

має ясне уявлення про засоби втілення художньої концепції... твору, він повинен «перевести» (закодувати) змістовний ряд... текстири в систему мануальних комунікативних прийомів виконавської техніки та реалізувати його засобами вокально-ансамблевої... інтерпретації» [там само].

Аналіз авторами розвідки теоретичних і практичних аспектів диригування, а також систематизація власного багаторічного досвіду викладання диригування та роботи з мистецькими колективами, дозволяють стверджувати, що окрему увагу на заняттях з диригентської майстерності слід приділяти театральнo-видовищному потенціалу музичного мистецтва та формам синтезу вокально-інструментально-зорового виконавства з акторською майстерністю.

Для студентів – бандуристів це є також важливим: хоча їх рухи по сцені є обмеженими необхідністю гри на достатньо габаритному за розмірами інструменті, передавати характер твору вони можуть, залучаючи темброві характеристики голосоведіння (вокального та інструментального), а також мінімальні сценічні навички використання у виконавській діяльності міміки, мінімальних характерних рухів (наприклад руками чи головою), що передають настрій і художньо-естетичну концепцію твору і т. ін. Наголосимо також на неабиякому значенні міміки диригента під час роботи з капелою бандуристів (оркестром, ансамблем, вокальним колективом), її опрацювання потрібно проводити перед дзеркалом в навчальних аудиторіях, а також опрацьовувати під час самостійної роботи, адже для диригента однією із складових його майстерності є «уміння конкретизувати у зовнішньому вираженні (мануальна техніка, міміка, артистизм) своє розуміння музичного твору» [5, С. 93].

Висновки. Підтримуючи наших колег з Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, наголосимо: «Треба пам'ятати, що техніка диригування – це лише засіб для виразу художнього задуму, а не самоціль» [5, С. 31]. Вивчення освітньої компоненти «Диригування» студентами – бандуристами першого року навчання бакалавратури має бути особисто зорієнтованим на формування фахових компетентностей та набуття мистецько-професійної майстерності, що відповідатиме рівню сучасного диригентського та бандурного виконавства та педагогіки, задля подальшої успішної професійної самореалізації в умовах високого рівня конкурентності на ринку праці.

Література:

1. Березуцька М. С. Еволюція системи освіти бандуристів. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2017. № 2. С. 127-131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2017_2_28

2. Брояко Н. Б. Теорія і практика бандурного виконавства : навч. посібник. Київ : Ліра-К, 2017. 196 с.

3. Брояко, Н. Б., Дорофєєва, В. Ю., & Пістунова, Т. В. (2021). Формування диригентської техніки студентів-бандуристів: традиційні підходи та інноваційні перспективи. *Імідж сучасного педагога*, (1(196)), 113–118. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-1\(196\)-113-118](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-1(196)-113-118)

4. Кириленко Я. О. Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки : навч. посіб. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 108 с.

5. Костенко Л. В., Шумська Л. Ю. Методика викладання хорового диригування : навч. посіб. для магістрантів закладів вищої освіти. 2-ге вид., доповнене та перероблене. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 145 с.

6. Кречко Н. М. Актуальні питання роботи диригента з хоровим колективом. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: мистецтвознавство. 2018. №1 (вип. 38). С. 63–68.

7. Онищук В. Диригування як засіб формування професійних навичок студентів вищих мистецьких навчальних закладів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Київ, 2012. Вип. 11. С. 287–290.

8. Пасічняк Л.М. Робота диригента над музичним твором: *Методичні рекомендації до дисципліни «Оркестрове диригування» для студентів вищих музичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації напряму підготовки «Музичне мистецтво»*. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2012. 72 с.

9. Петров К. В. Основні аспекти постановки диригентського апарату в процесі навчання. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми музичної освіти: історія, сьогодення і майбутнє»: Наукове видання / за ред. Козир А.В., Щедролоєвої К.О., Марцинковської І.М., Старюченко Н.А.* Херсон: МПП Видавництво «ІТ», 2017. С. 125 – 129.

10. Сточанська М. П., Чернецька Н. Г. Спеціальний клас (бандура). Робота над інструментальним твором [Ноти]: метод. рек. для роботи над інструментальним твором на прикладі «Весняної фантазії» Г. Менкуш. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 28 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21027/1/metod_rek_instrument_tvir.pdf

11. Чупашко І. Сучасні проблеми диригентського мистецтва. *Українська музика*. 2018. №2(28). С. 98 – 104. URL: <https://ukrmus.files.wordpress.com/2019/01/2018-2-n28-14.pdf>

12. Шевченко М.О. «Ансамблеве виконавство»: *Методичні рекомендації для організації самостійної роботи студентів вищих музичних закладів III-IV рівня акредитації напряму підготовки «Музичне мистецтво» (спеціалізацій «Народні інструменти», «Музичний фольклор) ОКР «бакалавр»*. Івано-Франківськ: Видавництво «Плай» ЦІТ ДВНЗ. Прикарпатський національний університет імені В. Стефаніка, 2017. 26 с.

References:

1. Berezuc'ka, M. S. (2017). Evoljucija sistemi osviti banduristiv [Evolution of the bandurist education system]. *Visnik Nacional'noi akademii kerivnih kadriv kul'turi i mistectv - Bulletin of the National Academy of Managers of Culture and Arts*, 2, 127-131. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2017_2_28 [in Ukrainian].

2. Brojako, N. B. (2017). *Teorija i praktika bandurnogo vikonavstva [Theory and practice of bandura performance]*. Київ : Lira-K [in Ukrainian].

3. Brojako, N. B., Dorofeeva, V. Ju., & Pistunova, T. V. (2021). Formuvannja dirigents'koï tehniki studentiv-banduristiv: tradicijni pidhodi ta innovacijni perspektivi [Formation of conducting technique of bandurist students: traditional approaches and innovative perspectives]. *Imidzh suchasnogo pedagoga - The image of a modern teacher*, 1(196), 113–118. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-1\(196\)-113-118](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-1(196)-113-118) [in Ukrainian].

4. Kirilenko, Ja. O. (2020). *Teoretichni ta praktichni zasadi dirigents'koi pidgotovki [Theoretical and practical principles of conducting training]*. Kiïv : Kiïv. un-t im. B. Grinchenka [in Ukrainian].

5. Kostenko, L. V., Shums'ka, L. Ju. (2019). *Metodika vkladannja horovogo diriguvannja [Methodology of teaching choral conducting]*. (vol. 1-2). Nizhin: NDU im. M. Gogolja [in Ukrainian].

6. Krechko, N. M. (2018). Aktual'ni pitannja roboti dirigenta z horovim kolektivom [Current issues of the conductor's work with the choir]. *Naukovi zapiski Ternopil's'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni Volodimira Gnatjuka. Serija: mistectvoznavstvo - Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: art history*, 1 (vip. 38), 63–68 [in Ukrainian].

7. Onishhuk, V. (2012). Diriguvannja jak zasib formuvannja profesijnih navichok studentiv vishhjih mistec'kih navchal'nih zakladiv [Conducting as a means of forming professional skills of students of higher art educational institutions]. *Pedagogichna osvita: teorija i praktika - Pedagogical education: theory and practice*, 11, 287–290 [in Ukrainian].

8. Pasichnjak, L.M. (2012). *Robota dirigenta nad muzichnim tvorom: Metodichni rekomendacii do disciplini «Orkestrove diriguvannja» dlja studentiv vishhjih muzichnih navchal'nih zakladiv III-IV rivniv akreditacii naprjamu pidgotovki «Muzichne mistectvo» [A conductor's work on a musical piece: Methodological recommendations for the discipline "Orchestral conducting" for students of higher musical educational institutions of the III-IV accreditation levels of the "Musical Art" training direction]*. Ivano-Frankivs'k: Nova Zorja [in Ukrainian].

9. Petrov, K. V. (2017). Osnovni aspekti postanovki dirigents'kogo aparatu v procesi navchannja [The main aspects of staging the conductor's apparatus in the training process]. *Proceedings from: Vseukraïns'ka naukovo-praktychna konferentsiia «Aktual'ni problemi muzichnoï osviti: istorija, s'ogodennja i majbutne» – The All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «Actual problems of music education: history, present and future»*. (pp. 125-129). Herson: MPP Vidavnictvo «IT» [in Ukrainian].

10. Stochans'ka, M. P., Cherenec'ka, N. G. (2022). *Special'nij klas (bandura). Robota nad instrumental'nim tvorom [Noti] [Special class (bandura). Work on an instrumental piece [Notes]]*. Luc'k : Vezha-Druk Retrieved from https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21027/1/metod_rek_instrument_tvir.pdf [in Ukrainian].

11. Chupashko, I. (2018). Suchasni problemi dirigents'kogo mistectva [Modern problems of conducting art]. *Ukraïns'ka muzika - Ukrainian music*, 2(28), 98 – 104 Retrieved from <https://ukrmus.files.wordpress.com/2019/01/2018-2-n28-14.pdf> [in Ukrainian].

12. Shevchenko, M.O. (2017). «Ansambleve vikonavstvo»: Metodichni rekomendacii dlja organizacii samostijnoï roboti studentiv vishhjih muzichnih zakladiv III-IV rivnja akreditacii naprjamu pidgotovki «Muzichne mistectvo» (specializacij «Narodni instrumenti», «Muzichnij fol'klor) OKR «bakalavr» ["Ensemble performance": Methodological recommendations for the organization of independent work of students of higher music institutions of the III-IV accreditation level of the training direction "Musical art" (specializations "Folk instruments", "Musical folklore") OKR "Bachelor"]. Ivano-Frankivs'k: Vidavnictvo «Plaj» CIT DVNZ. Prikarpat's'kij nacional'nij universitet imeni V. Stefanika [in Ukrainian].